

8. www.iledenantes.com

9. www.iledenantes.com

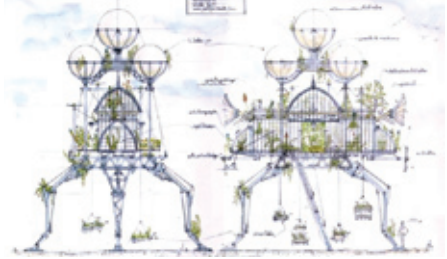

10. www.nantesgreencapital.fr

11. www.lexpress.fr

12. www.nantesgreencapital.fr

13. www.int.rendezvousenfrance.com

15. www.en.nantes-tourisme.com

16. www.iledenantes.com

ή ένα ποίημα, ή να σχεδιάσουν μια αστική διαδρομή μέσα από τα αγαπημένα τους μέρη στην πόλη.

Το 2013, η Νάντη θα χρησιμοποιήσει τις δικές της πρωτότυπες και εορταστικές δραστηριότητες, προκειμένου οι κάτοικοι, αλλά και οι ντόπιοι και Ευρωπαίοι εταίροι, να ενημερωθούν και να συμμετάσχουν στη φροντίδα του περιβάλλοντος. **Σημαντικότερα γεγονότα του προγράμματος για το 2013**

- Το 5^ο Παγκόσμιο Φόρουμ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, με τίτλο «Βιώσιμη Ανάπτυξη/ Ανθρώπινα Δικαιώματα: κοινός αγώνας» πραγματοποιήθηκε στις 22-25 Μαΐου 2013.
- Το Παγκόσμιο Συνέδριο Πράσινων Υποδομών θα λάβει χώρα στη Νάντη για πρώτη φορά στις 9-13 Σεπτεμβρίου. Απευθύνεται σε όλους τους Γάλλους και διεθνείς ενδιαφερόμενους που συμμετέχουν στην ανάπτυξη πράσινων υποδομών.
- Το 10^ο Συνέδριο Ecocity θα πραγματοποιηθεί για πρώτη φορά στην ΕΕ, στη Νάντη από 25 έως

ΠΗΓΕΣ

<http://ec.europa.eu/environment/europeangreencapital/winning-cities/2013-nantes/>
<http://europeangreencapital.ie/>
<http://www.nantesgreencapital.fr/>
<http://www.nantesmetropole.fr/nantes-metropole/european-green-capital/>
<http://en.wikipedia.org/wiki/Nantes>
<http://oikopress.gr/index.php/sustainablegrowth/95-2012-11-02-15-05-00>

ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ ΚΑΙ ΑΣΤΙΚΟΣ ΧΩΡΟΣ: ΣΧΕΣΗ ΜΝΗΜΗΣ Ή ΑΜΝΗΣΙΑΣ;

■ Αθηνά Χριστίνα Συράκου
 Αρχιτέκτων, BA Arch, Grad.Dip Arch, Post.Grad.Dip ISVA, OBU MPhil History and Philosophy of Architecture, University of Cambridge, Υποψήφια διδάκτωρ, Τμήμα Αρχιτεκτόνων, Π.Σ., ΑΠΘ
 e-mail: acsyrakoy@gmail.com

Φύση και πόλη. Συχνά μια σχέση που, ιδιαίτερα στη σύγχρονη εποχή, εμφανίζεται ασαφής αλλά και επιθυμητή. Πλημμυριζόμαστε πλέον από εικόνες που απεικονίζουν το γκρίζο και μονότονο της υπερδομημένης πόλης σε αντίθεση με την καθαρότητα, τη φρεσκάδα και το χρώμα των φυσικών τοπίων, εικόνες από ουρανοξύστες με κήπους στα διάφορα επίπεδα, που δημιουργούν τους κρεμαστούς κήπους μιας 'νέας' αστικής πραγματικότητας, από υποσχέσεις πράσινων πόλεων, και η λίστα της φυσικο-αστικής λατρείας συνεχίζεται. Αρεσκόμαστε σε αυτές τις ιδέες και εικόνες, σκεφτόμαστε ότι σύντομα ένα τέτοιο μέλλον θα μας περιμένει, μέχρι τη στιγμή που κοιτάμε έξω από το παράθυρό μας και βλέπουμε το γκρίζο των απέναντι πολυκατοικιών. Θα μπορούσαν άραγε αυτές οι πολυκατοικίες που παρουσιάζονται αισθητικά στον αντίποδα της εικόνας της όποιας 'φύσης', να αποτελούν κατά κάποιο τρόπο μέρος της; Μια ενδιαφέρουσα μελέτη επί του θέματος αποτελεί μια από τις θεωρίες και ερμηνείες που αναφέρονται στον αστικό σχεδιασμό (Συράκου, 2012), αυτή του Norberg-Schulz, στο έργο του **Genius Loci. Towards a phenomenology of Architecture** (Το Πνεύμα του Τόπου. Προς μια φαινομενολογία της Αρχιτεκτονικής) (2009), που αναφέρεται στο πνεύμα του τόπου και στη μνήμη του φυσικού τόπου που μπορεί να ενσωματωθεί στον αστικό χώρο.

Ο Norberg-Schulz υποστηρίζει αρχικά ότι ο τόπος 'σημαίνει κάτι περισσότερο από τοποθεσία' (Norberg-Schulz, 2009 : 12). Με λίγα λόγια, αναφέρει πως ουσιαστικά στο φυσικό τόπο 'οι επιμέρους τοπικές συνθήκες' του προσδίδουν μια ταυτότητα, ή αλλιώς 'πνεύμα', που μπορεί να μας οδηγήσει στην υπαρξιακή κατανόηση ενός τοπίου (Norberg-Schulz, 2009 : 12). Παράλληλα, στον ανθρωπογενή τόπο οι διάφορες εγκαταστάσεις, για παράδειγμα οι οικισμοί, οι πόλεις και τα στοιχεία τους, όπως είναι οι δρόμοι, μετατρέπουν τη φύση σε 'πολιτισμικό περιβάλλον': 'όταν οι εγκαταστάσεις σχετίζονται οργανικά με το περιβάλλον τους, τότε σημαίνει ότι λειτουργούν ως εστίες όπου ο περιβαλλοντικός χαρακτήρας συμπυκνώνεται και 'ερμηνεύεται' (Norberg-Schulz, 2009 : 12). Κατ' αυτόν τον τρόπο ο ανθρωπογενής τόπος 'συλλέγει', 'συγκεντρώνει' το 'πνεύμα' του φυσικού τόπου. Σκοπός λοιπόν των ανθρωπινων εγκαταστάσεων, των κτισμάτων, των δημόσιων χώρων, κλπ, είναι να καταστούν τόποι, δηλαδή να αποκαλύψουν 'τα νοήματα που είναι δυναμικά παρόντα σε ένα δεδομένο περιβάλλον' (Norberg-Schulz, 2009 : 20).

Συνεπώς σύμφωνα με αυτή τη θεώρηση, σκοπός του αστικού σχεδιασμού είναι η δημιουργία τόπων που θα αποκαλύπτουν νοήματα κύρια του φυσικού περιβάλλοντος στο οποίο βρίσκονται.

Στην ανάλυση του 'πνεύματος' του φυσικού τόπου, ο Norberg-Schulz αναγνωρίζει τριών ειδών τοπία που προκύπτουν από τη διάκριση και τον εντοπισμό τριών ξεχωριστών χαρακτηριστικών φυσικών τοπίων, συν ένα ακόμη τέταρτο που αποτελεί

Παράδειγμα φυτικής διακόσμησης. Ελαιόδεντρα σε κέντρο διασκέδασης (πηγή: αρχείο συγγραφέως, ιδία φωτογράφιση)

Παιχνίδια φωτοδότης. Παράδειγμα οδού όπου το φυσικό στοιχείο κυριαρχεί, αποτελώντας βασικό συντελεστή διαμόρφωσης του δημόσιου χώρου: οδός Γ. Βαφόπουλου, Δήμος Θεσσαλονίκης (πηγή: αρχείο συγγραφέως, ιδία φωτογράφιση)

Παράδειγμα σειράς δέντρων: οδός Ανθέων (νυν Γ. Παπανδρέου), Δήμος Θεσσαλονίκης (πηγή: αρχείο συγγραφέως, ιδία φωτογράφιση)

συνθέσεις των προηγούμενων τριών. Τα τρία αυτά χαρακτηριστικά φυσικά τοπία είναι: το ρομαντικό τοπίο, το κοσμικό τοπίο και το κλασικό τοπίο (Norberg-Schulz, 2009 : 49-53).

Έπειτα στην ανάλυση του 'πνεύματος' του ανθρωπογενούς τόπου παρουσιάζει μια αντίστοιχη διαίρεση αναφερόμενος στην αρχιτεκτονική του: ρομαντική, κοσμική και κλασική αρχιτεκτονική, συν μια τέταρτη που αποτελεί συνθέσεις των τριών προηγούμενων (Norberg-Schulz, 2009 : 75-86). Για την κατανόηση της θεωρίας του αυτής ο Norberg-Schulz παραθέτει τη σχετική ανάλυση τριών πόλεων, της Πράγας, του Χαρτούμ και της Ρώμης, όπου η κάθε πόλη αποτελεί, ως επί το πλείστον, το αντίστοιχο παράδειγμα για κάθε μία από τις τρεις διαφάνειες του, του φυσικού και του ανθρωπογενούς τόπου.

Ως ένα από τα παραδείγματά του μπορούμε να αναφέρουμε εδώ εκείνο της Ρώμης. Ο Norberg-Schulz παρουσιάζει το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται η Ρώμη, αναγνωρίζοντας κύρια δύο στοιχεία του, τα *forre*, βαθιές κοιλάδες - χαράδρες, και τους λόφους: **ένώ το τοπίο των *forre* είναι κάτω από την 'ουδέτερη' επιφάνεια της υπαιθρου, οι λόφοι της Άλβας υψώνονται για να σχηματίσουν μια εντυπωσιακή και σαφώς οριοθετημένη μάζα πάνω από τον καθημερινό κόσμο** (Norberg-Schulz, 2009 : 159). Ο Norberg-Schulz υποστηρίζει ότι παρόμοιες χωρικές συνθήκες υπάρχουν στο αστικό τοπίο της Ρώμης. Περικλειστοί αστικοί χώροι με αμεσότερη σχέση με τη γη σαν 'χαράδρες' εμφανίζονται, όπως 'ο αυτάρκης περικλειστος κόσμος του δρόμου... χαρακτηριστική ποιότητα της παλιάς Ρώμης' όπου 'η ρωμαϊκή οδός δεν διαχωρίζεται τα στίπια, τα ενώνει, και σου δίνει μια αίσθηση ότι βρίσκεσαι μέσα όταν είσαι έξω' δημιουργώντας έτσι ένα

'αστικό εσωτερικό' (Norberg-Schulz, 2009 : 154). Με παρόμοιο τρόπο υποστηρίζει ότι εμφανίζονται και στοιχεία της Ρώμης που 'συλλέγουν' το πνεύμα των σαφώς οριοθετημένων λόφων που δεσπόζουν, δημιουργώντας σαφείς άξονες προσανατολισμού, *axis urbis*, όπως ο λόφος του Καπιτωλίου και η σχετική διαμόρφωση της πλατείας σε αυτόν (Norberg-Schulz, 2009 : 162-163, 166). Η θεωρία αυτή αστικού σχεδιασμού με την φαίνεται ενδιαφέρουσα, εντούτοις η επιστημονική υποστήριξη της φαίνεται αμφίβολη. Επιπρόσθετα, στις σύγχρονες μεγαλουπόλεις, με την διεθνοποίηση της αρχιτεκτονικής και του αστικού σχεδιασμού, με την έλλειψη επαφής με το φυσικό περιβάλλον (οπότε με την αδυναμία συσχέτισης μαζί του), κλπ, είναι αμφίβολο αν θα μπορούσε να εφαρμοστεί με επιτυχία.

Η απομάκρυνση από τη 'φύση' θεωρείται ως ένα γεγονός που απαιτεί αντιστροφή. Μάλιστα πολλές φορές θεωρείται θεμελιώδους σημασίας για τη βιωσιμότητα των αστικών συνόλων η 'επανασύνδεση' με τη φύση. Το ζήτημα αυτό εντάσσεται στη γενικότερη αγωνία για την υποβάθμιση της ποιότητας του φυσικού και ανθρωπογενούς περιβάλλοντος και τις αντίστοιχες προσπάθειες για 'βιώσιμη' ή 'σειφόρο' ανάπτυξη (UN 1987, 1992, 2009, Χατζηκοκόλη 2009α, κλπ), που σχετίζονται και με τα αντίστοιχα σύγχρονα πολεοδομικού σχεδιασμού κινήματα, όπως είναι εκείνα των Sustainable Urbanism, Urban Design with Nature (Farr, 2005), New Urbanism (Haas, 2008), True Urbanism (Hinshaw, 2007), Smart Growth (Barnett, 2007), Healthy Cities (WHO, 2003, Chatzicocoli, Syrakoy 2009, Χατζηκοκόλη, 2009β), κ.α., που βασίζονται στη σχέση της πόλης με το περιβάλλον με στόχο τη βιωσιμότητα (Steuteville, Langdon et al., 2010).

Πώς όμως εκφράζεται η σύνδεση δομημένου και φυσικού χώρου στη Θεσσαλονίκη;

Η χρήση των φυσικών στοιχείων στο σχεδιασμό του δημόσιου χώρου αποτελεί, ως επί το πλείστον, ένα επικουρικό και διακοσμητικό εγχείρημα παρά ένα κύριο. Τα φυσικά στοιχεία δεν φαίνεται να μετέχουν ενεργά ως δομικά στοιχεία στη διαμόρφωση χώρων και στη δημιουργία τόπων προς οικειοποίηση από τους πολίτες. Απεναντίας, πολλές φορές αποτελούν στοιχεία ανεπιθύμητα ακριβώς εξαιτίας της διακοσμητικής τους χρήσης. Δεν είναι τυχαίο το ότι πολίτες καταστρέφουν και κόβουν δέντρα διότι τους εμποδίζουν στην κίνηση ή/και στη θέαση από ή/και προς το όποιο σημείο ενδιαφέροντός τους, και αυτό γιατί αντιμετωπίζονται ως επικουρικές μονάδες και όχι ως μέρη ενός ευρύτερου συνόλου.

Τα φυτικά στοιχεία στον αστικό ιστό πολλές φορές θυμίζουν τις γλάστρες με τα ελαιόδεντρα, και όχι μόνο, σε κέντρα διασκέδασης. Φροντισμένα και κλαδεμένα με τέτοιο τρόπο και σε τέτοιο βαθμό ώστε το περιορισμένο τους ύψος και πλάτος να μην ενοχλεί τους διερχόμενους και τους θαμώνες, με αποτέλεσμα να αδυνατούν να προσφέρουν την οποιαδήποτε επαρκή φυσική και ψυχολογική συμβολή τους (οκίαση, δροσισμός, ευφορία, κλπ). Αποτελούν διακοσμητικά στοιχεία ενός φόντου, χωρίς να αποτελούν βασικούς συντελεστές διαμόρφωσης του χώρου. Παράλληλα, η παρουσία τους κρίνεται επιθυμητή γιατί προβάλλει μια εικόνα 'φύσης', χωρίς όμως να προσφέρει ουσιαστικά χαρακτηριστικά της, και βρίσκονται σε πλήρη απομόνωση, αν και στον ίδιο χώρο, από οτιδήποτε συμβαίνει γύρω τους (βλ. εικόνα 1). Οι περισσότερες σειρές δέντρων σε πεζοδρόμια αποτελούν χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της λογικής (βλ. εικόνα 2). Δεν υπάρχει η μνήμη του φυσικού στοιχείου ως βασικού συντελεστή ενός χώρου, που τον διαμορφώνει και τον δομεί, παρά μόνο ως μια διακοσμητική, συμπληρωματική και ίσως περιττή μεμονωμένη παρουσία.

Υπάρχουν όμως και εξαιρέσεις δημόσιων χώρων, όπου οι σειρές δέντρων ξεπερνούν τη διακοσμητική διάσταση και συναντούν ιδιαίτερη εκτίμηση. Στην οδό Γ. Βαφόπουλου, για παράδειγμα, του Δήμου Θεσσαλονίκης, οι σειρές δέντρων στα δύο αντικριστά πεζοδρόμια αποτελούνται από ευμεγέθη πλατάνια τα οποία πολλές φορές ξεπερνούν ακόμη και το ύψος των πολυκατοικιών. Τα πλατάνια κυριαρχούν στο χώρο, διαμορφώνον-

τας παράλληλα μια στοά που προστατεύει τους καλοκαιρινούς μήνες από τις ακτίνες του ήλιου, δημιουργώντας ένα ευεργετικό μικρο-κλίμα, διεγείροντας ταυτόχρονα τις αισθήσεις με τη θέαση των παιχνιδισμάτων του φωτός στα φυλλώματα και στις γύρω επιφάνειες, και με την ακοή των θροισμάτων των φύλλων ακόμη και στο πιο ελαφρύ αεράκι (βλ. εικόνες 3 και 4). Και παρόλο το γεγονός ότι η οδός αντιμετωπίζει προβλήματα στενότητας που διαθέσιμου οδοστρώματος για τη διέλευση των αυτοκινήτων και την κίνηση πεζών, εξαιτίας της πυκνής στάθμευσης οχημάτων επί του οδοστρώματος, και επί του πεζοδρομίου σε συγκεκριμένα σημεία, έχει εντυπωθεί στη μνήμη των διερχομένων ως **έναν ωραίο δρόμο**. Το φυσικό στοιχείο δεν αποτελεί φόντο, αλλά είναι κυρίαρχο συντελεστής ως δομικό στοιχείο μιας αισθητηριακής στοάς. Αν κοπεί ένα πλατάνι, δε θα έχει καταστραφεί μόνο ένα δέντρο, αλλά και όλη η στοά.

Τα δέντρα κατά αυτό τον τρόπο δημιουργούν έναν τόπο με την αντίθετη έννοια από αυτή που εννοούσε ο Norberg-Schulz. Αντί δηλαδή να έχουμε το ανθρωπογενές περιβάλλον που 'συλλέγει' και 'συγκεντρώνει' το 'πνεύμα' του φυσικού τόπου (μία που αυτό υπό τις σημερινές αστικές συνθήκες είναι μάλλον ανέφικτο), έχουμε το φυσικό περιβάλλον που 'συλλέγει' και να 'συγκεντρώνει' το 'πνεύμα' του ανθρωπογενούς τόπου, στη δευτερεύουσα περίπτωση, με τη μορφή μιας στοάς. Το ανθρωπογενές περιβάλλον είναι αυτό που είναι εντυπωμένο στη μνήμη των πολιτών των αστικών τόπων. Αν τα φυσικά στοιχεία μπορούν να 'ερμηνεύσουν' τα χαρακτηριστικά του ανθρωπογενούς περιβάλλοντος, τότε αυτά θα αποτελούν οικείους τόπους για τους πολίτες.

Είναι ευνόμο ότι δεν μπορούν να τοποθετηθούν παντού πλατάνια που να δημιουργούν στοές. Όμως, με άλλες σχεδιαστικές δυνατότητες μπορούμε να διαμορφώσουμε δημόσιους χώρους με τη χρήση φυσικών και ιδιαίτερα φυτικών και υδάτινων στοιχείων, που να έχουν κυρίαρχο ρόλο ως δομικά στοιχεία του αστικού χώρου, ενισχύοντας τις σχέσεις συνεργασίας και μνήμης ανάμεσα στο φυσικό περιβάλλον και τον αστικό χώρο, που για χρόνια χαρακτηριζόταν από σχέσεις αδιαφορίας και αμνησίας, με τα γνωστά αποτελέσματα στην ποιότητα του φυσικού και αστικού χώρου. ■

Βιβλιογραφία

- Barnett J., ed. (2007), 'Smart Growth in a Changing World'. APA Planners Press.
Chatzicocoli S., Syrakoy A.C., (2009), 'Historical conceptions of a healthy city. The Greek paradigm'. ArchNet-IJAR, International Journal, Volume 3 (1), March 2009: 14-29.
Farr D., (2005), 'Sustainable Urbanism, Urban Design with Nature', J. Wiley & Sons, Inc.
Haas T., ed., (2008), 'New Urbanism and Beyond: Designing Cities for the Future', Rizzoli.
Hinshaw M., (2007), 'True Urbanism. Living in and Near the Center'. APA Planners Press.
Steuteville R., Langdon P. et al., (2010), 'New Urbanism. Comprehensive Report & Best Practices Guide'. New Urban News, NY.
Συράκου Α.Χ., (2012), 'Αστικός σχεδιασμός-εμπνεύσεις', στο Χατζηκοκόλη Σ., Ταρανή Π., Συράκου Α.Χ., 'Αστικός σχεδιασμός-έννοιες-προσεγγίσεις-παραδείγματα', Θεσσαλονίκη: ΑΠΘ Εκδόσεις: 21-34.
UN, (1987), 'Our Common Future', United Nations World Commission on Environment and Development, Oxford University Press.
UN, 19920, 'Agenda 21', United Nations Conference on Environment & Development, Rio de Janeiro, Brazil, 3-14 June.
UN, (2009), 'Planning Sustainable Cities', UN-HABITAT, Global Report on Human Settlements, United Nations Human Settlements Programme, London: Sterling, VA.
WHO, (2003), 'Healthy Urban Planning in Practice: Experience of the European Cities'. Geneva. Switzerland: World Health Organization Europe.
Χατζηκοκόλη Σ., (2009α), 'Η έννοια της Σειφόρου Ανάπτυξης, το γενικό και τα ειδικά χωροταξικά πλαίσια', στο Τσιούρης Σ., Ανανάδου-Τζημοπούλου Μ. (επιμ), 'Κλιματική Αλλαγή, Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας. Αναζητώντας λύσεις για το Ελληνικό περιβάλλον', Πρακτικά, 3ο Πανελλήνιο Συνέδριο Συμβουλίου Περιβάλλοντος, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, 15-17 Οκτωβρίου, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Ζήτη: 253-262.
Χατζηκοκόλη Σ., (2009β), 'Υγιείς πόλεις. Μια διαχρονική επίκληση'. Στο Κοτσαράκης Β., Κούγκολος Α., Μπεριότος Η., Οικονόμου Δ., Πετράκος Γ. (επιμ), 'Πρακτικά, 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης', Βόλος, 24-27 Σεπτ.: Πανεπ. Εκδ. Θεσσαλίας, Τόμος II: 603-610.